

Simpozij OBDOBJA 42

Andraž Jež

Uvodnik

---

objavljeno v:

Andraž Jež (ur.): *Slovenska literatura in umetnost v družbenih kontekstih.*

Obdobja 42. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2023.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-42/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2023.

Obdobja (e-ISSN 2784-7152)

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

UVODNIK

Osrednja tema letošnjega mednarodnega simpozija Obdobja, 42. po vrsti, sta slovenski književnost in umetnost v družbenih kontekstih. Naslov nikakor ne pretendira na pionirsko obravnavo – že vse od najzgodnejših prireditev v zgodnjih osemdesetih letih so Obdobja temeljito preučevala različne družbene kontekste slovenske književnosti. Letošnji simpozij pa se namesto *enega* specifičnega (največkrat časovnega) konteksta *enega* specifičnega profila slovenske literature (posledično največkrat zamejenega časovno, včasih tudi zvrstno) posveča različnim družbenim kontekstom, v katerih je nastajala slovenska literatura različnih obdobj – ter večplastnemu odnosu med to literaturo in njenimi konteksti. Gre kajpak za izjemno obsežno raziskovalno področje, zato je nemogoče, da bi prispevki v obvladljivem obsegu spregovorili o *vseh* kontekstih *celotne* slovenske literature in umetnosti – a kot kaže zbornik, ki ga držite v rokah, avtorji prispevkov tako družbene kontekste kot literaturo pojmujejo dovolj široko in raznoliko. Ko k temu prištejemo mnoštvo metod, se zbornik res pokaže kot pester in reprezentativen nabor trenutnega stanja raziskav slovenske literature v povezavi z družbo. Prispevki so v zborniku razporejeni v več širših sklopov, od katerih so nekateri razvrščeni v posamezna poglavja. Sklopi in poglavja so urejeni bolj ali manj kronološko (kar olajša potencialno literarnozgodovinsko obravnavo), znotraj posameznega obdobja pa je razporeditev često tematska.

Prvi sklop zbornika prinaša nove študije o slovenski literaturi, nastali še v Habsburškem imperiju. Prvo poglavje zajema tri študije, ki na novo osvetljujejo Franceta Prešerna in njegovo recepcijo. **Špela Oman** opozori na vpliv španskega in portugalskega baroka v prešernoslovju. Ta vpliv so prešernoslovci kljub bežnim omembam v glavnem zanemarjali, kar po avtoričino botruje tudi nezadostnim interpretacijam Sonetov nesreče. **Darja Mihelič** sledi Prešernovemu opisu krvavega pokristjanjevanja v Uvodu Krsta pri Savici v preteklost in prihodnost. Prešernovi viri niso imeli dovolj trdnih zgodovinskih temeljev, kar naj bi zaradi slovesa Prešernove epske upodobitve pozneje vplivalo na napačno interpretacijo zgodnesrednjeveškega dogajanja. **Ivan Smiljanič** opisuje, kako se je kult nacionalnega pesnika Prešerna razvijal po drugi svetovni vojni. Prešernova biografija in celo vizualna predstava sta tedaj dobili drugačne poudarke od starejših. Na mestu predstave o negotovem, liričnem samotnežu izpred vojne je bil Prešeren v prvih letih socialistične Jugoslavije razumljen kot angažiran revolucionarni demokrat in v tem predhodnik NOB.

Mejnik, ki načenja drugo poglavje prvega sklopa in skoraj sovpade s Prešernovo smrtjo, je revolucionarno leto 1848. Malodane hkrati s slovenskim nacionalnim gibanjem se je začelo slovensko laično meščansko umetniško pripovedništvo. **Lucija Mandić** na izboru dobrih 60 proznih del iz besedilnega korpusa ELTeC-slv, napisanih med letoma 1836 in 1921, raziskuje pojavnost nekaterih značilno meščanskih tem, npr. industrializacije in nacionalnih idej. Rezultate predstavi v literarnozvrstni in žanrski perspektivi. **Ana Perović** v štirih romanih Josipa Jurčiča raziskuje omembe in opise oblačil, ki so kazali na meščanski videz literarne osebe. Ugotavlja, da se v Jurčičevi karakterizaciji literarnih oseb skozi oblačilni videz kaže stopnjevano razslojevanje na

vasi in celo znotraj samih inteligentov, ki je senčna stran sočasnega vzpona slovenskega meščanstva.

Jurčič pa ni bil le osrednji slovenski prozaist med koncem Bachovega absolutizma in ustanovitvijo *Ljubljanskega zvona*, temveč je do obdobja med obema vojnama veljal tudi za edinega avtorja tragedije *Tugomer*. **Tone Smolej** opisuje zgodbo o nameravani praizvedbi tragedije skoraj dve desetletji po Jurčičevi smrti. To je ljubljanski cenzor in policijski svetnik januarja 1900 – ne zadnjič – preprečil. Prepoved je aprila završala tudi v deželnem zboru, kjer je proti stanju cenzure na Kranjskem ostro nastopil eden osrednjih piscev po Jurčičevi smrti, Ivan Tavčar. Na primeru Tavčarjeve nekaj let starejše novele *Soror Pia* in tej skoraj sočasnega romana Marice Nadlišek Bartol *Fatamorgana Mia Hočever* sledi literarni upodobitvi sprememb, ki so se v tem času tudi zaradi prodora seksologije dogodile na področju razumevanja romantičnega prijateljstva. Pri tem izpostavi lik Olge, s katerim je tržaška pisateljica pionirsko uvedla lik ženske, ki stopa v različno intenzivna homoerotična razmerja.

Vzporedno z laičnim meščanskim pripovedništvom, ki je nagovarjalo vse različnejše publike, so seveda nastajala tudi besedila v starejših oblikah. **Diana Košir** v verskovzgojnih besedilih Antona Martina Slomška in Hijacinta Repiča – sodobnika Tavčarja in Nadlišek Bartol – sledi metaforiki, uporabljeni za opis telesnega kaznovanja, in jo postavlja v odnos z intenziteto njune argumentacije. Slomšek je bil sredi stoletja v opisih večkrat nazornejši, Repič pa je omembe tepeža omilil. Verskovzgojne teme najdemo tudi pri hrvaškem duhovniku slovenskega rodu Janku Barletu, čigar prispevke v slovenskih otroških revijah *Vrtec* in *Angelček* pod drobnogled vzameta **Kristina** in **Barbara Riman**. V Barletovem pisanju odkrivata idealizacijo vaškega življenja in krščanskih moralnih vrednot skozi umetniško preoblikovanje lastnih otroških spominov. Ob prevladujoči prozi in nekaj nabožnih pesmih se je Barle poskusil tudi v dramatiki. Osrednja tema treh iger, ki jih je objavil v *Vrtcu* ob koncu osemdesetih let, so ptice. V *Vrtcu* in *Angelčku* pa so na prelomu 19. stoletja svoje zgodnje pesmi objavljali tudi pesniki nove generacije, ki se je v literaturi in politiki hitro profilirala kot opozicija tako nasproti klerikalnemu kot nasproti liberalnemu izročilu. Prihod te generacije na literarno prizorišče je tudi skoraj sočasen s pojavom slovenske socialdemokratske inteligence in politične stranke. Na primeru izbranih pesmi štirih pesnikov slovenske moderne, ki tematizirajo smrt, **Jernej Kusterle** v svojem prispevku razlaga spremembe, ki so od renesanse načenjale krščansko povezovanje smrti z večnim življenjem. Tako se v meščanskih stoletjih ni spreminjal le ideal lepega, temveč tudi konotacija smrti. To se zlasti pozna iz francoskega *fin-de-siècle*, katerega nihilistična prenovitev metaforike je hitro našla odmev med dunajskimi literati.

Drugi sklop zbornika sestavljajo študije o literaturi in umetnosti obdobja od propada velikih evropskih cesarstev v prvi svetovni vojni do razpada ZSSR. Prvo poglavje je namenjeno slovenskemu pisanju v času Kraljevine SHS oz. monarhične Jugoslavije. **Tomaž Toporišič** na primeru Trsta, ki se je iz kozmopolitskega večnacionalnega habsburškega pristanišča na prepihu različnih jezikov spreminjal v torišče italijanskega iredentističnega šovinizma, raziskuje razvoj umetnostnega avantgardizma okoli leta 1920. Med avantgardisti, povezanimi s Trstom, obravnava

Srečka Kosovela, čigar medkulturnosti se v posebni študiji posveti **Maša Rolih**. Ta s korpusnim pristopom interpretira Kosovelove omembe časovnih in prostorskih kategorij v *Integralih*. Medkulturnost naj bi bila eden od ključev za interpretacijo njegovega »novega človeka« brezrazredne družbe. Temo novega človeka pa v razpravo pritegne tudi **Vanja Huzjan**, ki se posveti podobi otroka v sočasni ekspresionistični dramatiki Dravske banovine. V socialnokritičnem razkrinkavanju patriarhalnega nasilja nad otroki, ki so prikazani kot naravni in dobri, prepozna ekspresionistično upanje v rojstvo novega, empatičnega človeka.

Drugi del tega poglavja se posveča literaturi, ki je nastajala v senci kraljeve diktature in še bolj velike depresije 1929. Ta je imela uničujoče posledice za skupnosti in posameznike po vsem kapitalističnem svetu. Oženje političnih perspektiv, ki jih je razprlo revolucionarno vrenje ob koncu prve svetovne vojne, in poglobljajoč strah so v srednji Evropi avtoritarne demagoške politike izkoristile za hujskanje k novi vojni. Spremenjena družbena razmerja pa so v literaturi in literarni kritiki tridesetih let vplivala na pojmovanje lepega in vloge, ki naj jo ima književnost v posameznikovem življenju in v družbi. Obrat od ekspresionizma s prevladujočo liriko v smer realizma in pripovedništva ter v literarni kritiki od subjektivizma k objektivizmu lahko opazujemo z več zornih kotov; na to opozarja **Marta Cmiel-Bažant**, ki spremembe v literarni kritiki presoja na podlagi Brubakerjevega koncepta grupizma. Do nacionalnosti in ostalih skupin tako pristopa antiesencialistično in opazuje generalne trende tedanje literarne kritike. Pri argumentaciji se Cmiel-Bažant opira tudi na Fishev koncept interpretativnih skupnosti. Ta opozarja na pogojenost interpretacij in raziskav z institucionalnim kontekstom. **Inesa Kuryan** se posveča novi interpretaciji Prežihovega *Doberdoba*, ki ga ravnokar prevaja v poljščino. Ne vidi ga več kot prvenstveno avtobiografski vojni ali politični, pa tudi ne kot realistični roman, temveč kot metaforični roman prepletajočih se avtobiografske, faktografske in fiksijske plasti. Voranca, zaradi komunistične dejavnosti preganjanega in večkrat zaprtega že v tridesetih letih, so med vojno dvakrat internirali. Tako je delil usodo s skoraj 59.000 slovenskimi interniranci v nacifašističnih taboriščih. **Neža Kočnik** v svojem prispevku osvetli bogato taboriščno umetniško dejavnost, v središču njenega zanimanja pa je poezija v ilegalni taboriščni in zaporniški periodiki. V prispevku razgrne zgodovinski pregled taboriščnih in zaporniških antifašističnih publikacij ter analizira izbor 20 v njih zapisanih pesmi. Interniranci so v pesmih najpogosteje opisovali ujetniški vsakdan, večkrat skozi humor, ki jih je opogumljal in jim krajšal čas.

Drugo poglavje sklopa vsebuje prispevka, ki obravnavata umetniške, literarne in literarnozgodovinske opuse socialistične Jugoslavije, države, nastale na temeljih antifašističnega boja. **Rastko Močnik** analizira inherentno opozicionalnost umetnostnega avantgardizma. Zaradi nje so se slovenske avantgardistične prakse, ki so se pred vojno želele povezati z delavskim gibanjem, po revoluciji hotele od njega ločiti. Medtem ko je socialna umetnost tridesetih let začrtala okvir mogoče postburžoazne umetnosti z reartikulacijo meščanskih estetskih norm s stališča socialne emancipacije, literatura NOB pa je ta okvir demokratizirala, je v petdesetih letih t. i. kritična generacija

eksistencializem sprejela zgolj kot od družbenih vprašanj ločeno »kulturno formo«. Na možnost drugačne interpretacije literarnih in širše umetnostnih trendov v povojnih desetletjih opozarja tudi prispevek **Andraža Ježa**. Ta prevprašuje argumente ustaljene periodizacije povojne slovenske poezije. Opozarja, da s pojavitvijo vsakega novega pesniškega sloga od graditeljske poezije do ohojevskega neoavantgardizma stari ni izginil, temveč so ti slogi še nekaj časa sobivali. Jež opozori tudi na evrocentrizen argumentacije, po kateri naj bi šele slovenska modernistična povojna poezija z odklikom od realizma postala »svetovna« in »obče človeška«. Pri tem izpostavi glavne literarne trende v socialističnem svetu in posebno na globalnem Jugu.

Tretji in najobsežnejši sklop zbornika se posveča slovenskim literarnim pojavom po kapitalistični restavraciji okoli leta 1990. Svetovni vzpon neoliberalnega gospodarstva je do konca osemdesetih v svetovnem merilu znatno zožil možnosti sistemskih emancipacijskih oz. demokratičnih političnih praks. Socialistične države so razpadale, z geopolitičnimi spremembami pa so se razblinile sanje neuvrčenih držav o socialno in mednarodno pravičnejši svetovni ureditvi. V velikem loku se je vračal neokolonializem, družbe pa so se dodatno razslojevale tudi znotraj posameznih držav. Krvavi razpad Jugoslavije je bil uvod v širjenje vojnih žarišč in militarizma po svetu, pa tudi v porast etnošovinizma in verskega ekstremizma, ki sta izpolnila praznino po neoliberalni odpovedi progresivnim alternativam. V Republiki Sloveniji zaradi t. i. gradualizma pri vpeljavi neoliberalnega tržnega gospodarstva ti procesi prvo desetletje niso bili tako katastrofalni kot v Rusiji in številnih drugih nekdanjih socialističnih državah. Vseeno so »tranzicijski procesi« tudi med slovenskim prebivalstvom povzročili nešteto osebnih, družinskih in širših tragedij.

Od recesije leta 2008 in njenega neoliberalnega reševanja je tudi v Sloveniji opazen dodaten porast politične in socialne brezperspektivnosti – ki jo vse neposredneje tematizira tudi sodobna slovenska literatura. Včasih jo zgolj izraža, včasih jo poskuša razumeti, včasih dejavno išče izhod iz nje in tako morda prispeva k razmisleku o sistemskih rešitvah, ki so v svetovnem smislu vsak dan nujnejše. V zadnjih 15 letih je proza pogosteje kritično vključena v zunajliterarno in nadosebno dogajanje. Ustaljeni ugotovitvi o »pluralizmu« slovenskih literarnih pristopov tega obdobja je treba dodati, da je ta morda manjši kot v literarni produkciji okoli leta 1970 (ko so npr. sočasno delovali Mrak, Kranjec, Zupan, Tone Svetina, Kovačič, Kuntner, OHO, Pupilija Ferkeverk in Švabić). Ob vseh razlikah dandanes v glavnem prevladuje realistični slog, posredovan z intimnim pripovedovalcem v konfliktu s svetom, specifično v pripovedništvu pa – v nasprotju s prerodom kratke proze v osemdesetih letih – roman, osrednja forma današnje bralske publike.

Prvo poglavje sklopa je namenjeno prozi in esejistiki, v katerih je družbena kritika – ob dramatik, ki ji je posvečeno naslednje poglavje – izražena najjasneje. Poglavje načenja študija **Ivane Latkovič** o slovenskem in hrvaškem tranzicijskem romanu. Avtorico zanima, kako je spremenjena funkcija literature v družbi prispevala k spremenjenemu mestu romana v literarnem polju. Hrvaški romani namreč predvsem po letu 2000 destruktivne strani tranzicije opisujejo neposredneje, medtem ko se v slovenskih tranzicijske težave večkrat pojavljajo na obrobju osebnih zgodb.

Povišano pisateljsko pozornost za družbene spremembe v sodobni slovenski književnosti izpostavlja tudi **Nadežda Starikova**. Administrativni izbris in njegova tabuizacija v javnosti sta pripomogla, da so se pisatelji tematiziranja kalvarije izbrisanih lotili razmeroma pozno. A vse odkar je temo leta 2004 pesniško oblikoval Boris A. Novak, slovenska literatura – zlasti romanopisje – usodo izbrisanih prikazuje s predano empatijo. Starikova jo utemelji na primeru romanov Polone Glavan in Dina Bauka. **Felix Oliver Kohl** se sprašuje, ali *Preko vode do svobode* Tomaža Kosmača spada med t. i. postjugoslovanske romane, ki se do Jugoslavije oz. držav naslednic opredeljujejo kritično. Kosmačev roman skozi pripovedovalca z imenom in priimkom pisatelja, ki je antipod zglednemu samoupravnemu Jugoslovanu, lucidno pokaže na zgodnje procese, ki so spodjedali bratstvo in enotnost, ter na njihov nadaljnji razvoj. Subtilne kritike in pohvale Jugoslavije in njenih naslednic so nesistematično vtkane v avtobiografsko pripoved, do katere pa ima sam pripovedovalec nemalo komične distance.

Sledita študiji, ki se poglobita v zaris neoliberalizma v opusih dveh sodobnih slovenskih pisateljev. **Tonja Jelen** preučuje roman in kratke zgodbe Toma Podstenška, ki kažejo na otipljive posledice neoliberalnega prestrukturiranja Maribora in se posvečajo usodam tistih, ki jih sistem izpljune. Oropanost za politične alternative se pozna tako iz obupanih dejanj nasprotnikov in žrtev sistema kot iz agresivnega konformizma njegovih podpornikov. **Primož Mlačnik** se posveti avtobiografskemu esejističnemu romanu Dijane Matković *Zakaj ne pišem*. Ta kritično reflektira pregrade deprivilegiranosti pri vstopanju zlasti mladih v slovensko kulturno javnost, ki se svojega elitističnega okvira pogosto ne zaveda. Razredna deprivilegiranost se v prepletu z etnično manifestira kot melanholija. Ta izhaja iz ontološke inferiornosti, ki jo razredno prikrajšani čutijo tako materialno kot socialno.

Poglavje sklepa nekoliko drugačni besedili. **Janja Vollmaier Lubej** predstavi lucidne obravnave neoliberalizma v esejistiki Renate Salecl. Pred tem ga teoretsko začrta, nazadnje pa pokaže na dve literarni upodobitvi družbe neoliberalizma, kakršno analizira esejistka. **Svetlana Kmecová** se posveti recepciji prevodov sodobne slovenske otroške in mladinske (v veliki večini prozne) književnosti na Slovaškem. Dolgo praznino po razmeroma bogati beri pred letom 1989 je prekinil šele prevod pravljic Ferija Lainščka leta 2006. Leta 2008 je bil izdan tudi prvi odmevnejši prevod slovenskega mladinskega dela, in sicer romana Suzane Tratnik *Ime mi je Damjan* Stanislave Chrobákové Repar.

Drugo poglavje sklopa je posvečeno raziskavam najsodobnejše slovenske dramatike in njenega političnega angažmaja. Podobno kot proza te drame največkrat opisujejo občutje nemoči posameznika v aktualnih kapitalističnih procesih. To velja tudi za drame mladih avtoric, ki jih obravnava prispevek **Ivane Zajc**. *Panj* Tjaše Mislej prikazuje ponižujoč odnos vodstva do trajno brezposelnih oseb, ki v instituciji Panj izdelujejo copate in ki skoraj do konca drame nimajo besede. *Naše Skladišče* iste avtorice turobno rutino in občutek brezizhodnosti skladiščnih delavk nakaže tudi s krožno strukturo zgodbe. Avtobiografska monološka drama Varje Hrvatin *Vse se je začelo z golaz̄ em iz zajčkov* občinstvo fragmentira na posameznike, ki dogodke povezujejo po svoje.

Skupnost nastopajočih in publike pa proizvede tudi igra *Vročina* Žige Divjaka, ki jo analizira **Mateja Pezdirc Bartol**. Divjak kritiko kapitalizma artikulira z okolijsko tematiko in simultanostjo raznolikih gledaliških strategij. Namesto zgodbe z dialogi predstava učinkuje s podobami, skandiranje izbranih izsekov iz dokumentarnega materiala pa tvori zvočno pokrajino. Zadnji prispevek v tem poglavju obravnava dramo *Sedem dni*, ki jo je Divjak napisal s svojo stalno dramaturginjo Katarino Morano. **Nina Žavbi** in **Martin Vrtačnik** v precep vzameta karakteristično pogovorno ljubljansčino, v kateri je drama že v scenariju načrtana do detajlov in tudi izvedena. Dramo postavitva v kontekst dozdajšnjih odrskih rab ljubljansčine.

Tretje poglavje tega sklopa osvetljuje sodobno zamejsko literarno dogajanje. **Jadranka Cergol** piše o najnovejši slovenski literaturi v Italiji. Tudi v literaturi avtorjev, starih do 29 let, lahko najdemo stalne teme italijanskega zamejskega pisanja, mdr. medkulturnost, hkratno navezanost na prostor in jezik (štirje od petih obravnavanih avtorjev pišejo samo v slovenščini) ter zgodovinski spomin, iz pisanja pa sta izginila občutek ogroženosti in še nedavno tematizirana jezikovna nesproščenost. **Vilma Purič** se posveča reprezentaciji upora in svobode v treh tržiških slovenskih romanih, ki so v nasprotju s Pahorjevimi in Rebulovimi bolj subjektivni; kolektivna usoda skupnosti se ne ujema več nujno z bivanjsko logiko posameznika, kar jih bliža modernizmu. O *Nož u in jabolku* (1980), prvem in najbolj tržiškem romanu tja priseljene slovenske pisateljice, piše tudi **Alojzija Zupan Sosič**. Opozarja na inovativno artikuliranje anksiozne ujetosti, ki v ničemer ne zaostaja za klasiki modernizma in eksistencializma. Tretjeosebna pripoved prikazuje tesnobno in hkrati resignirano Herto, ki skozi prepričevanje avtentičnosti v absurdnem svetu odpira ključne eksistencialistične teme, ki jih zabrisovanje fabule zapelje v radikalno brezperspektivnost. Zaradi vsega tega bi si pred desetletjem umrla pisateljica po mnenju avtorice prispevka zaslužila vidnejše mesto v slovenskem literarnem kanonu. Nadaljevanje poglavja je posvečeno avstrijskim zamejskim avtorjem. **Andrej Leben** pod drobnogled vzame izbiro jezika slovenskih koroških literatov. Opaža razliko med manjšinskimi avtorji in tistimi, ki so se iz Slovenije na avstrijsko Koroško preselili naknadno. Dilema o pisanju v nemščini ali v obeh jezikih se je med mladjeveskimi pisci druge generacije pojavila že sredi osemdesetih let, večjezičnost pisateljev pa se je naposled uveljavila šele po letu 2010. Za mlade koroške slovenske pisce Leben ugotavlja, da je njihova izbira jezika odvisna od življenjskega sloga, socialnih krogov in subjektivne izbire, da pa (drugače kot trdi Jadranka Cergol za najmlajše italijanske manjšinske pisatelje) njihovo znanje slovenščine peša. Na dvojezično pisanje novih generacij opozarja tudi **Monika Podlogar**, ki v poeziji treh mladih koroških slovenskih piscev odkriva tematiziranje postmodernega življenjskega sloga. Na podlagi odlomkov iz slovensko pisane poezije prepozna specifično artikulacijo iskanja identitete, osamljenosti in družbene kritičnosti. Povedno je, da tudi mlade koroške manjšinske pesmi v glavnem niso vedre. Sklop zaključuje poglavje z enim samim prispevkom, ki sodobne slovenske situacije ne opazuje skozi literarno produkcijo, temveč skozi jezikovne politike. **Aljanka Klajnšek** preučuje status prevajanja v razvojnem in proračunskem načrtovanju Republike Slovenije ter

opozarja na prezrtost profesije v programskem načrtovanju proračunskih izdatkov.

Ločen sklop pokriva slovensko literarno dogajanje v čisto specifičnem mediju neoliberalne dobe – na spletu. **Kristina Pranjić** in **Peter Purg** ob razvoju e-poezije Vuka Ćosića in Jake Železnikarja sledita vsebinskim in tehničnim posodobitvam. Med drugim detajlno primerjata različici Ćosićeve multimedijske umetnine *Nacija – kultura* iz let 2000 in 2022. **Miha Sever** raziskuje reference na slovensko književnost v 244 internetnih memih, z družbenih omrežij pridobljenih med letoma 2015 in 2023. Večplastnost številnih memov, ustrezna faktografija in njena humorna metakognitivna aktualizacija v teh memih po avtorjevem mnenju pod vprašaj postavljajo pogost očitek šolskemu kurikulumu, da je omejen na faktografsko pomnjenje.

Olena Dzjuba-Pogrebniak v zadnjih letih opaža jasen trend množenja prevodov; največ knjig slovenskih avtorjev je izšlo s pomočjo Državne internetne knjižne mreže, k njihovi diseminaciji so prispevale opombe na spletnih straneh, youtubovski blogi in intervjuji na družbenih omrežjih. **Luka Horjak** se posveti jezikovnozvrstni refleksiji odzivov uporabnikov Twitterja na jezikovno podobo nanizanke *Primeri inšpektorja Vrenka*, posnete po literarni predlogi Avgusta Demšarja. Vrstili so se očitki, da neuporaba lokalnega govora na mariborskih dogajališčih ekranizaciji jemlje prepričljivost. Odločitev za geografsko nevtralen jezik so ti uporabniki namreč prepoznali kot ljubljansčino.

Besedila v naslednjem sklopu ohlapno povezuje interes za vprašanja iz imagologije, torej prikaza neke nacije v književnosti druge. **Andrej Šurla** oriše podobo Čehov v slovenski književnosti skozi izbor od ljudskega slovstva do Liu Zakrajšek. Pegam je Kranjcem posredoval sovražno predstavo o husitskih Čehih, stoletja pozneje pa so predmarčni pristaši panslavizma in ilirizma Čeha oboževali. Močna simpatija se je v desetletjih po letu 1848 ohranjala v slovenskem nacionalnem gibanju, liberalci pa so se v prvi polovici 20. stoletja navduševali nad Masarykom. Pri Radu Murniku leta 1921 prvič opazimo komično stereotipizacijo Čehov. Različne variacije stereotipizacije so v slovenski literaturi ostale vse do danes. Liberalni ljubljanski župan Ivan Hribar, ki je popotresno Ljubljano na prelomu stoletja odprl češkemu kapitalu, je bil tudi pisatelj. **Luka Kropivnik** analizira podobo Slovanov in preostalih etnij v njegovem najobsežnejšem delu z mnogimi dogajalnimi prostori in dialogi med pripadniki posameznih etnij, povesti *Gospod Izidor Fučec*. Hribar je po avtorjevih dognanjih zaobrnil nemški avstro-ogrski stereotip o neciviliziranih Slovanih in te v vseh situacijah prikazal kot boljše od preostalih etnij.

Ljudmil Dimitrov in **Ljudmila Malinova-Dimitrova** pišeta o Franku Wollmanu, češkem literarnem zgodovinarju, ki je med obema vojnama pionirsko raziskal nacionalne dramatike južnih Slovanov. Wollmanova terminologija je bila pri obravnavi bolgarske dramatike drugačna od tiste, uveljavljene v bolgarski literarni vedi, medtem ko je hrvaško in zlasti slovensko dramatiko opisal razmeroma solidno, saj je bil z njima bolje seznanjen. **Wiesław Przybyła** piše o mitizirani podobi Slovencev v pripovedništvu Josepha Rotha v tridesetih letih. Slovenec se pojavlja kot idiličen kmet, preveč plemenit, da bi se zanimal za denar – in globoko vdan prav tako romantizirani habsburški kroni. Prispevek **Pavleta Jovića**, ki zaključuje sklop, bi le

pogojno lahko šteli med imagološke, je pa nadvse instruktiven za vse raziskovalce podobe Slovencev v srbskem literarnem sistemu. Obravnava namreč omembe slovenske književnosti v srbski književni periodiki v prvi polovici 20. stoletja, ki jim Jović kronikalno sledi v časopisju in pojasnjuje njihovo ozadje.

Zadnji sklop pričujočega zbornika je namenjen člankom, ki se ukvarjajo s poukom slovenske književnosti. **Boža Krakar Vogel** sledi šolskim obravnavam opusa Ivana Tavčarja od usmerjenega izobraževanja do danes. V poglavju o Tavčarjevem literarnem kontekstu je bilo družbenozgodovinskih tem vse manj. Po drugi strani se izbor in obravnava literarnih odlomkov od sedemdesetih let nista bistveno spreminjala. **Vesna Mikolič** obravnava primere iz uporniške književnosti 20. stoletja v sklopu učne metode Tilka, ki književnost obravnava skupaj z jezikom, hkrati pa se na podlagi literarnega besedila posveča tudi družbenim in kulturnim vprašanjem. Učenci skozi spoznajo različne oblike upora, kritičnost, ki jo razvijajo pri razglabljanju, pa služi uresničevanju učnih ciljev.

Marko Ljubešić na primeru slovenske in hrvaške predlaga nov pristop v poučevanju sosednjih književnosti, utemeljen na medkulturnem razbijanju stereotipov, ki pa ga trenutni kurikulumi, bolj osredotočeni na nacionalni ter evropski in širši kontekst, ne omogočajo. Ljubešić za zdaj predlaga, da bi učitelji svoje učence s sosednjo književnostjo seznanjali samoiniciativno. Tako bi tudi lastno književnost in njen neposredni kontekst razumeli bolje. Zbornik sklepa prispevek **Erike Kum**, ki preučuje anketne odgovore 123 učencev slovenščine kot drugega ali tujega jezika o branju slovenske književnosti. Večina učencev izpostavlja pozitivne lastnosti branja slovenskega leposlovja: med drugim bogatí besedni zaklad, pomaga pri razumevanju slovenske kulture in zgodovine ter spodbuja njihovo domišljijo in jih dodatno motivira za znanje jezika.

Prispevki letošnjih 42. Obdobj se torej literature v stiku z družbenimi vprašanji lotevajo s kar najrazličnejšimi poudarki in metodami. Pri tem prihajajo do zanimivih, prav mogoče – o tem bo sodil čas – prelomnih spoznanj. Vam, ki berete te vrstice, želim predvsem prijetno, zanimivosti polno izgubljanje po medprostorih literarnega in širšega družbenega življenja. Če bodo prispevki, ki so pred vami, odgovorili na vaša stara vprašanja, vam predramili nova ali vas preprosto pritegnili k razmisleku, toliko bolje.

doc. dr. Andraž Jež,
predsednik 42. simpozija Obdobja